

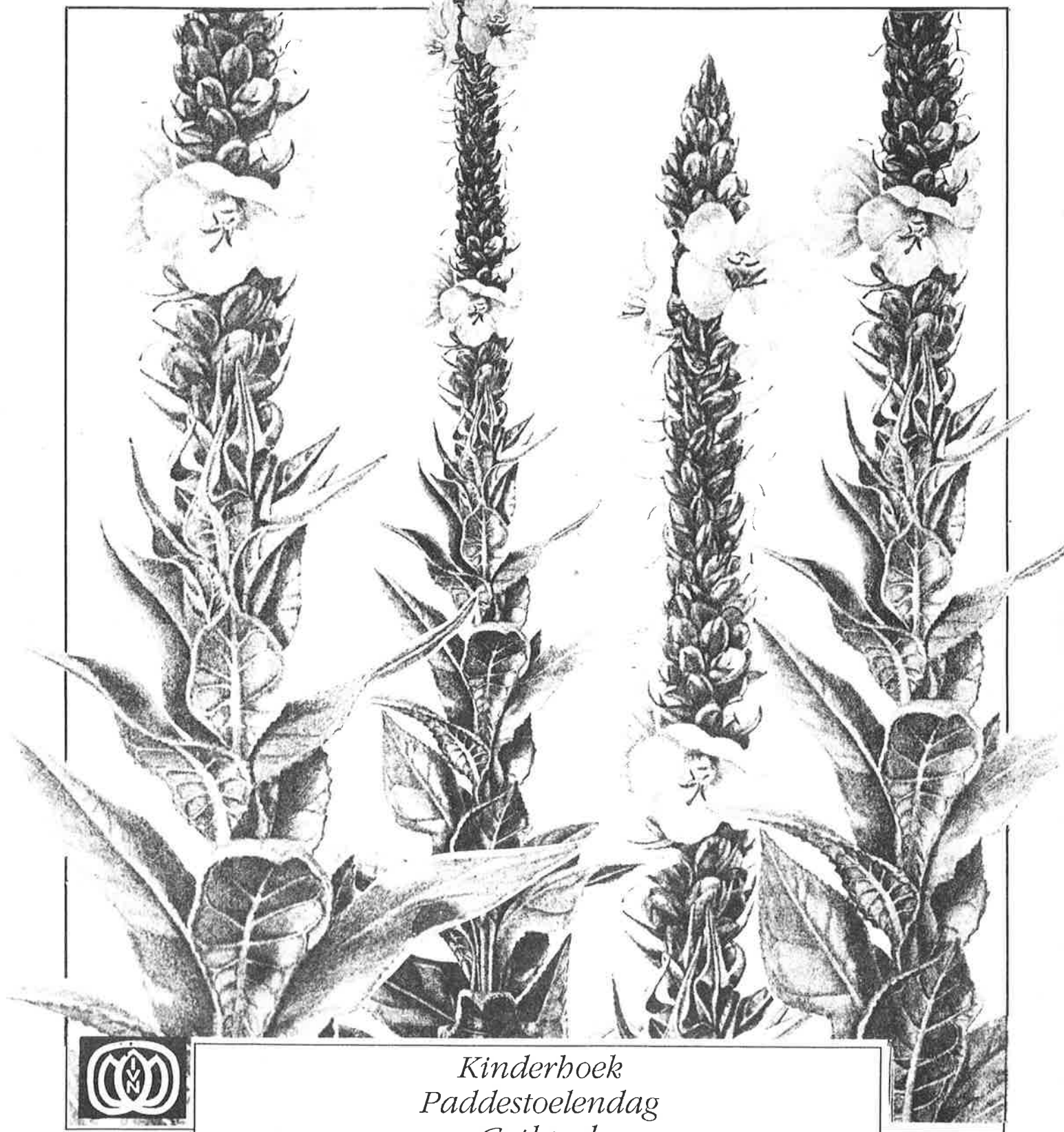
DE TOORTS

33

DECEMBER 1993, 11e JAARGANG

Contactblad van het IVN

afdeling Haarlem en omstreken

*Kinderhoek
Paddestoelendag
Gotland
Kappen met ... kappen?*

IVN ZAKELIJK

"De Toorts" is het contactblad van de IVN afdeling Haarlem en omstreken.
Het IVN (Vereniging voor Natuur- en Milieuedukatie) stelt zich ten doel: Het bevorderen van natuur- en milieubesef, door het organiseren en stimuleren van edukatieve activiteiten in de ruimste zin van het woord.

Bestuur van de afdeling Haarlem en omstreken

Voorzitter

A.P. Hagens, Soestdijkstraat 30, 2012 KS Haarlem, Tel.023-312427

Secretaris

Tijdelijk: Post aan voorzitter A.P. Hagens.
Telefonische informatie door penningmeester Mw.C.C. Allaert.

2e secretaris

Vakant

Penningmeester

Mw. C.C. Allaert, Spaarndamseweg 270 rood, 2021 KB Haarlem, Tel.023-252289

Leden:

H.P.J. van Bakel, De Genestetweg 30, 2061 VC Bloemendaal, Tel.023-257228

Mw. A. Wegman, C.Koetsstraat 58, 2036 AB Haarlem, Tel.023-352224

Jacq. de Jong, F. Netscherstraat 18, 2024 KS Haarlem, Tel. 023-254941

Coördinatoren werkgroepen:

Werkgroep Exkursies: Eric van Bakel, Tel. 023-257228

Werkgroep Publiciteit: Jan Rooymans, Tel. 023-246488

Werkgroep Groene Winkel: Dorien de Jong, Tel. 02510-35849

Werkgroep Kursussen: Anneke Wegman, Tel. 023-352224

Werkgroep Kinderen: Hetty van Halder, Tel. 023-246488

Werkgroep Tentoonstellingen: Jacques de Jong, Tel. 023-254941

Werkgroep "De Toorts": Jacques de Jong, Tel. 023-254941

Jaarbijdrage (Leden en donateurs) f 25,-

Te storten op girorekening 5007954 t.n.v. IVN-afdeling Haarlem en Omstreken.

Leden ontvangen tevens "Mens en natuur" van het landelijk IVN.

Ledenadministratie

Mw. J. de Vries, Zwitserlandstraat 82, 2034 BN Haarlem, Tel. 023-331557

Redactie van "De Toorts"

Mw. Y. Beerthuizen, Mw. C. Dijkman, Jacq. de Jong, Th. Litjens

Redactieadres

Jacq. de Jong, F. Netscherstraat 18, 2024 KS Haarlem, Tel. 023-254941

Distributie van "De Toorts"

Tel. 023-263735

Inhoud

Kinderhoek	4
Wegen voor de natuur	6
Rondleidingen in Thijsses Hof	6
Paddestoelendag	7
De vitaliteit van het bos	7
Zo maar wat prietpraat - langs het jaagpad	8
Eetbare- en of geneeskrachtige kruiden	10
Wegbermen, rijk aan paddestoelen	11
Gotland	12
Ontmoetingen met boerenzwaluwen	13
Wijzigingen ledenbestand	15
Buurtgenoten	17
Kappen met ... kappen?	20
Tentoonstelling: "kijk op krabbels"	22

VAN DE REDAKTIETAFEL

Het gebeurt niet zo vaak, dat de redactie in het kader van deze rubriek een korte bespreking van de inhoud geeft; evenmin één bijdrage daaruit.

De inhoud van de Toorts is namelijk nogal diversief; Noodzakelijke, zakelijke bijdragen wisselen elkaar af met bijdragen van meer algemene aard. Een bespreking in samenhang is daardoor moeilijk en het benadrukken van één specifiek onderdeel wekt licht de indruk, als zou het overige wat minder de moeite van het lezen waard zijn.

De redactie maakt echter een goede uitzondering en zij doet dat met vreugde. Wat is namelijk het geval. De werkgroep "kinderen" heeft het initiatief ontplooid een rubriekje te starten speciaal voor de jeugdige lezers van de Toorts. De werkgroep is

duidelijk niet van plan om het bij een start alleen te laten, maar aan dit aardige initiatief ook continuïteit te geven.

Dat de eerste bijdrage in deze Toorts ook nog een plaats in de voorste rangen heeft verworven, moge temeer een bewijs zijn voor het feit hoezeer de redactie dergelijke nieuwe initiatieven toejuicht.

Wij hopen dan ook dat de werkgroep nog vele educatieve bijdragen voor de jeugd in ons blad zal weten te brengen.

Bij het verschijnen van dit nummer zijn kerstmis en de jaarwisseling alweer in het zicht. De redactie maakt dan ook gaarne van de gelegenheid gebruik om u lezers en medewerkers van de Toorts van harte een sfeervol kerstfeest en een zeer voorspoedig 1994 toe te wensen.

Kopij voor het volgende nummer uiterlijk inleveren vóór 25 februari 1994.

Bij uitzondering deze keer kopij zenden aan:

Yvonne Beerthuizen, Bloemendaalsestraatweg 69, 2082 GB Santpoort-Zuid, Tel.023-375571

NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - N

I
E
U
W

N
I
E
U
W

N
I
E
U
W

KINDERHOEK

Met ingang van dit nummer van de Toorts willen we voor alle kinderen die dit blad ook lezen een speciale KINDERHOEK maken. Elk nummer komt er een stukje over de natuur in dat seizoen, een kleurplaat, of opdrachtjes die je zelf kunt uitvoeren. Heb je vragen of ideeën over een onderwerp dat je in de KINDERHOEK hebt gezien of juist mist, schrijf dan naar: Werkgroep Kinderen, p/a Hetty van Halder, Snelliusstraat 40, 2014 EA Haarlem. Wie weet er trouwens een leuke naam voor deze kinderrubriek?

I
E
U
W

N
I
E
U
W

N
I
E
U
W

NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - N

KIJKDOOS KABOUTERWERELD

In dit nummer vinden jullie een blad dat je kunt gebruiken om er een spannende kijkdoos mee te maken. De kinderen die op de **Paddestoelendag in Elswout** zijn geweest (wat een regen viel er die dag hè, maar wat waren er veel mooie paddestoelen!) herkennen de afbeeldingen misschien wel. Wat je nodig hebt zijn: kleurpotloden, een lege schoendoos, een schaar, droge herfstblaadjes en lijm. Kleur eerst de figuurtjes van de plaat. Knip ze voorzichtig uit en vouw het randje onder de figuurtjes om. Met wat lijm kun je de figuurtjes dan vastzetten op de bodem van de doos. In de voorkant van de doos maak je een gat waardoor je naar binnen kunt kijken. Met wat droge herfstblaadjes kun je er een echte **KABOUTERWERELD** van maken.

De komende maanden zijn de loofbomen weer zonder blad en mét knoppen te zien. Als je meer over knoppen wilt weten moet je maar naar de **Knoppendag op Caprera** komen. Daar kun je met speciale kinderexkursies meelopen. Om alvast een voorproefje te geven, vind je hieronder drie knoppen die je overal zult kunnen vinden.

"WEGEN VOOR DE NATUUR" blijft aktueel!

Goed nieuws voor iedereen die 26 september, de landelijke IVN-dag, te regachtig en te winderig vond om te gaan fietsen. De fietsroute "Wegen voor de Natuur", speciaal door de werkgroep Publiciteit voor die dag samengesteld en geschreven (en oorspronkelijk slechts op 26 september af te halen), is voortaan in de Groene Winkel te koop à f2,50. De fietsroute voert door het oude strandwallenlandschap in de omgeving van Haarlem en is bedoeld om op eigen gelegenheid te volgen. Het thema "Wegen voor de Natuur" komt vooral tot uitdrukking in de extra informatie die gezamenlijk met de fietsroute aangeboden wordt. Een algemene inleiding omschrijft een modern probleem: de steeds verdergaande versnippering van leefgebieden van plant en dier. Voorbeelden worden gegeven van land-

schapselementen die deze leefgebieden verbinden ("groene wegen"), of juist finaal van elkaar scheiden, alsook van de oplossingen die landschapsplanners tegenwoordig hiervoor proberen te vinden. Dit alles wordt concreet in verband gebracht met verschillende punten waarlangs gefietst wordt. Men kan kiezen om onderweg "leespauzes" in te lassen, of om voor- of achteraf deze informatie rustig te (her)lezen. De fietsroute begint en eindigt bij het NME-centrum Ter Kleef en kan in ca. 1½ - 2 uur gefietst worden. Uiteraard is het ook mogelijk de route op een ander punt "op te pikken" of te eindigen. Een fotoboek, eveneens bij de Groene Winkel in te zien, geeft een indruk van de fietsroute. Namens de werkgroep Publiciteit,

Susan Kerstholt

Rondleidingen in THYSSE'S HOF

In het kader van uitbreiding van educatieve activiteiten gaat Thijssse's Hof op regelmatige tijdstippen rondleidingen verzorgen. Die rondleidingen zullen plaatsvinden in de Hof aan de Mollaan 4 te Bloemendaal op elke eerste zondag van de maand (behalve in de maanden juli en augustus) aanvangend om 14.00 uur en begeleid worden door IVN-gidsen.

Eerste rondleiding: zondag 2 januari '94.
Duur: ongeveer 1½ uur.
Honden kunnen niet worden toegelaten.

Geboeren

Douwe Johan

roepnaam Duco

10 november 1993

Johannes Wijbenga
Maaïke Postma
Sweelinckplein 5
2102 ER Heemstede
tel. 023 - 293936

*Ant. Kleef
for. elhou.
select
ca 1mm!*

BEANKT IEDEREEN die heeft meegewerkt aan de PADDESTOELENDAG

In tegenstelling tot vorig jaar, toen er door het prachtige weer méér dan duizend bezoekers waren, heeft het dit jaar de hele dag geregend. Toch zijn er nog bijna vierhonderd mensen, veelal met kinderen, naar Elswout gekomen voor onze jaarlijkse paddestoelendag.

Binnen, in de oude Zocherschool, was het droog en gezellig. Het interieur is deze zomer door een theatergroep flink onderhanden genomen en de restanten van deze "aankleding" gaven extra sfeer aan de enorme ruimte die ons ook dit jaar weer beschikbaar werd gesteld door de beheerders van landgoed Elswout, het Staatsbosbeheer.

Ondanks de regen was er grote belangstelling voor de excursies. Er zijn door onze gidsen in totaal 14 excursies geleid, met in elke groep ca. 15 deelnemers. Ook de (vernieuwde) dialezing werd massaal bezocht.

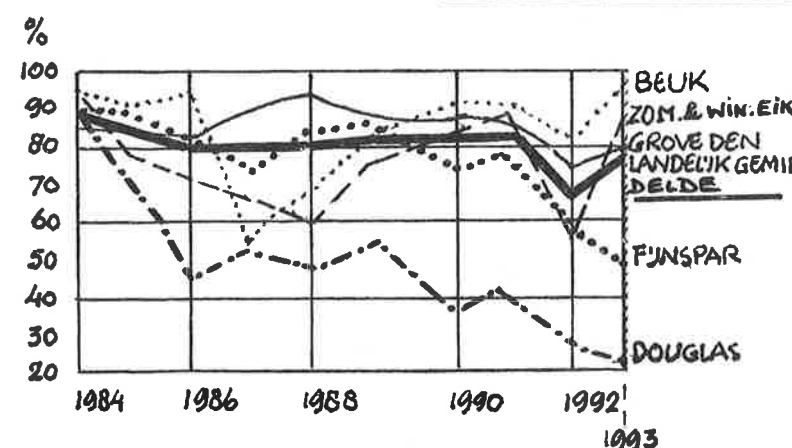
Verder kon er een video bekeken worden over schimmels en bodemdiertjes. En natuurlijk was er ook dit jaar weer een tentoonstelling, met veel informatie. De vele kaboutertaferelen maakt deze expositie, die nog tot half januari in het Ecodroom in Heemstede te zien is, heel geschikt voor de wat jongere kinderen.

Het is niet mijn bedoeling een volledig verslag te presenteren. Ik wil alleen het belangrijkste evenement dat onze IVN-afdeling jaarlijks verzorgt eens onder de aandacht brengen. Er komt altijd veel publiek op af en is daardoor een uitstekende gelegenheid om aan promotie te doen.

Rest mij nog de hoop uit te spreken ook het volgend jaar weer evenveel enthousiaste medewerking te krijgen bij het organiseren van onze paddestoelendag 1994.

Erna Schreuder,
coördinator paddestoelendag

de vitaliteit van het bos

Zoals ik, hebt ook u op TV en uit kranten kunnen vernemen dat het dit jaar met onze bossen iets beter is gesteld dan in voorgaande jaren. Maar ook dat er van een hoerastemming beslist geen sprake is: voor sommige boomsoorten kan het zelfs al wel te laat zijn als er niet snel extra maatregelen worden genomen.

De enorme hoeveelheden stikstof in de grond zijn er de oorzaak van dat de bomen, en die heel erg bedreigde in de eerste plaats, geen andere stoffen meer kunnen opnemen. In het bijzonder geldt dat voor de Fijnspar en de Douglas die het loodje zullen gaan leggen wanneer er op zeer korte termijn geen ad hoc-beslissing wordt genomen.

Hoe het er met een aantal voor ons land belangrijke boomsoorten in de laatste jaren voorstaat, ziet u in bovenstaand diagram, overgenomen uit een publicatie van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, dat de ontwikkeling laat zien van de gezondheid van het Nederlandse bos, alsook het landelijk gemiddelde.

Jacq. de Jong

Schrijf ik nogal eens over het duin, of over waarnemingen in eigen tuin, vandaag iets heel anders. Op fietsafstand vind je rondom Haarlem een grote verscheidenheid aan fraaie landschappen met bijbehorende levensgemeenschappen van planten en dieren. We zijn bevoorrecht!

Vandaag -een prachtige winterdag- voert onze tocht langs het Spaarne bij oud-Schalkwijk. Een strakblauwe lucht, een heerlijk zonnetje; het is rond het vriespunt en er staat, wat spijtig, een vrij harde oostenwind. Goed weer toch voor een flinke wandeling.

U zou als vertrekpunt de Buitenrustbruggen kunnen nemen. Zelf start ik altijd op het punt waar het verlengde deel van de Belgiëlaan doodloopt op het Spaarne. Daar nemen we meteen het jaagpad, vroeger ook wel trekweg genoemd. Beide namen dateren uit de tijd van de trek-schuit. Deze werd getrokken door een paard dat pal langs het Spaarne liep op een speciaal daarvoor vrijgelaten paadje. Naast het paard de schippersvrouw, of het knechtje als jagertje er bovenop. In mijn geboortedorp heb ik dit, als jongetje, nog wel een paar keer gezien. Maar vaker zag je, als er niet gezeild kon worden, de schippersvrouw in de lijn lopen. De schipper zelf duwde dan met de boom (duwstok) het schip vooruit.

Langs een deel van het jaagpad liggen woonschuiten. En omdat geen twee gelijk zijn, geeft dat een zeer afwisselend beeld. De meeste hebben een tuintje of een stukje erf, ook heel geschakeerd. Roodborstjes en Winterkoninkjes kwinke-leren om strijd.

Van links stromen een aantal tochten (brede sloten), die uitmonden in het Spaarne. Omdat ze ons jaagpad kruisen, liggen er bruggetjes overheen. Je moet daar met een visbootje onderdoor kunnen en dus liggen die bruggetjes hoger dan het pad. Je loopt er schuin op naar boven en aan de andere kant weer schuin naar om-laag. Graag zitten hier tekenaars te schetsen.

Langs het jaagpad

Ik ken die bruggetjes wel uit Friesland. Toentertijd nog helemaal van hout gemaakt, werden ze "heechhout" (hooghout) genoemd.

Direct na het eerste bruggetje ziet u links een oude molen, nu geheel gerestaureerd. Het is molen "De Eenhoorn": bovenop de nok een paard met op zijn neus een grote hoorn. Het is een houtzaagmolen van het paltrok-type. Zo genoemd naar de bouwvorm, die op een paltrok lijkt. Dat is, in tegenstel-ling tot wat u denkt en ook wel voor de hand ligt, in de middeleeuwen (zo van 1300 tot 1500) een overkleed voor mannen. Af en toe is de molen op zaterdag te be-zichtigen en dan in gebruik. Zoals ik zei, het is een houtzaagmolen. U kunt hier hout kopen voor de open haard. Hier voorbij -ook links van u- begint een prachtige rij al zeer oude knotwilgen: mooie, grillige vormen met gaten en sple-ten. Echt iets voor steenuiltjes.

Achter deze "spokebomen" ligt de Put van Vink: een stortplaats van de gemeente Haarlem, voornamelijk voor bouw materiaal, als aarde, puin, oude stenen en tegels, maar ook tuinafval en boomtakken. Eigenlijk mag je er niet komen, maar je kunt er met name in de herfst nog wel eens wat leuke vogels aantreffen. Ik zag er Putters, Groenlingen en Kepen, om maar enkele te noemen. Aan de noordzijde is het gebied geheel afgesloten door een brede zoom van bomen, echt al een bosje. Er hangen twee totaal verschillende nestkasten in. Eén voor Torenvalken, dat bijna ieder jaar be-woond is. De vogels zijn ook buiten het broedseizoen veelal langs de stortplaats te bewonderen. De andere kast is speciaal gemaakt voor de Bosuil, maar wordt meestal bewoond door Kauwtjes. Aan de zuidzijde wordt de stortplaats be-grensd door een grote plas, waarschijnlijk de echte Put van Vink, en een geliefde plaats voor talloze vissers. Ik denk dat de plas ontstaan is door het uitzuigen van zand, bestemd voor het bouwrijp maken van een deel van Schalkwijk.

Kijkt u nu even naar de overkant van het Spaarne. Daar staat het voormalig Diacones-senhuis, het tegenwoordige Spaarnezieken-huis Heemstede. Dan gaan we onder de Schouwbroekerbruggen door. Het jaagpad loopt hier verder, nog steeds vol woon-schuiten. Als we wat verder zijn, kijken

we nog even om naar de Heemsteedse kant van het Spaarne. Daar staat een flink aan-tal gestapelde terraswoningen en het wordt wel duidelijk waarom deze in de volksmond "de Aperots" worden genoemd.

We lopen verder en passeren een drietal jachtwerven met heel veel aangemeerde, maar in dit winterseizoen nog veel meer opgelegde jachtjes en hun altijd klussen-de eigenaren. Hier komen we weer twee tocht-ten tegen, overkoepeld door twee hoge bruggetjes. Daar kwam ik drie jaar geleden bij plotseling invallende vorst tweemaal een op een tak zittend IJsvogeltje te-gen, duidelijk op zoek naar voor hem of haar betere tijden. Het vogeltje is hier duidelijk nog een poosje blijven hangen, getuige de verhalen van woon-schuitbewoners dat ze de prachtige vogel ook later nog hadden gezien.

Kijken we nu weer naar de overkant, dan zien we uit over een prachtig stuk Spaarne, machtig, breed en imponerend, met aan de Heemsteedse kant een stukje moerasbos. Daar bovengit stekend het koepeltje van het voormalig Klein-seminarie, later Bisschoppelijk College Hageveld, en tegenwoordig Hageveld Atheneum geheten.

Op dit punt van mijn wandeling aange-komen, met dit zeldzaam mooie uitzicht vóór me, komen bij mij altijd vanzelf de eerste regels van het gedicht van Marsman: "Herinneringen aan Holland" boven. "Denkend aan Holland zie ik bre-de rivieren traag door oneindig laag-land gaan". Een indrukwekkend uitzicht! Voor zoiets moet je eigenlijk naar onze grote rivieren in het zuiden, maar hier proef je toch ook al wel die sfeer. Op het Spaarne dobberen allerlei water-vogels: veel Kuifeendjes, Meerkoeten met hun witte bles, hier en daar een stel Waterhoentjes met rode kopvlek en duikende Futen, die zo hun voedsel zoe-ken: veelal kleine visjes, maar ditmaal had er één een flinke voorn in de bek die, voor mij onbegrijpelijk, in zijn geheel naar binnen ging. Verder een aan-tal verwilderde ganzen, enkele Knobbel-zwanen en heel veel eenden. De laatste zijn niemands eigendom meer, maar ze zijn ook niet echt wild. Ze zijn er in allerlei kleuren: woerden met groene kop en witte halsring, maar ook spierwitte, bijn zwarte, gevlekte en, in allerlei kleuren, bonte. We vatten al die eenden meestal samen onder de naam boere-eenden. Hier houdt het jaagpad op. Het laatste stukje is afgesloten met prikkeldraad. We slaan nu linksaf, en onder hevig ge-blaf van een hondje -hij bijt niet!- staan we na zo'n 50 meter op de Zuid-

schalkwijkerweg. We zouden nu linksaf 'kunnen slaan en langs dit mooie, oude, kronkelige buitenweggetje teruggaan naar ons uitgangspunt: de fiets, of de bus-halte van lijn 5 op de Belgiëlaan. Maar ik ga liever rechtsaf en het laatste stuk van dit weggetje met u aflopen tot het doodloopt op de Ringvaart. Aan uw rechterhand bevindt zich een drassig stukje weiland en links het restantje van een voorheen veel groter weidegebied, waarop nu Schalkwijk ligt.

Op dit restje houden zich veelal grote, mooi gekleurde en buitennissig uitzien-de vogels op, zo'n 10 tot 15 grazende dieren. Ze leven dus duidelijk van plant-aardige kost en doen denken aan eenden of ganzen. Toen ik ze zo'n 10 jaar gele-den voor het eerst zag, vertelde iemand dat het Pekingeenden waren. Nu weet ik beter: Pekingeenden worden, net als Goudfazanten, wel op kinderboerderijen gehouden en een enkele onder ons heeft er wel eens een aangetroffen op zijn bord bij de betere Chinees: matig sma-kend, vrij prijzig en in niets meer her-innerend aan zijn schitterende kleuren-pracht.

Nee, de onze zijn Nijlganzen, ook exoten. Ze horen hier van nature niet thuis. Het zijn nazaten van uit dierentuinen ont-snapte exemplaren, die verwilderd zijn en zich hier duidelijk kunnen handhaven. Overal in de veenweidegebieden rondom Haarlem laten ze zich bewonderen, maar wel op enige afstand. Hun schuwheid heb-ben ze behouden. Een flinke groep huist rondom de Velserbroekplas, dus kijker mee! Men zegt dat de eerste verwilderde exem-plaren in ons land werden waargenomen in de omgeving van Den Haag. Ze zouden, zo is het vermoeden, ontsnapt zijn uit de reeds lang verdwenen dierentuin van Was-senaar en zich hebben verspreid over ve-le plaatsen in ons land. Ik las eens dat de naam Nijlgans verkeerd gekozen is: hij zou niet tot de ganzenfamilie behoren, maar het antwoord op de vraag tot welke fami-lie dan wel, bleef achterwege.

Nu zijn we aan het eind van onze tocht, We staan voor de Ringvaart. U kunt terug, of uw tocht uitbreiden. Maar twee dingen kunt u niet meer. Het pontje naar de overkant van de Ringvaart is al jaren geleden opgedoekt. En ook de twee oude dames die hier een theehuisje exploiteerden zijn zeker al twintig jaar heengegaan. De inwendige mens moet dus nog maar even wachten...

Mocht ik een aantal onder u enthousiast hebben gemaakt, dan wens ik u een fijne wandeling toe!

Niek Nicolai

Lid van de familie der plantaginaceae of weegbree-achtigen, waartoe in ons land ook de Brede-en de Ruige weegbree behoren, evenals de (meer zeldzame) Hertshoorn-, de Zee- en de Getande weegbree. Volksnamen voor de Smalle weegbree zijn o.m.: zenuwkruid, hondetong, lamsoren, kleine weegbree en weversblad (wanneer een blad wordt uitgetrokken, komen draden als bij een weeftoestel tevoorschijn).

Met de andere weegbree-achtigen is de Smalle weegbree een echte tredplant: ze volgt de plaatsen waar de mens "treedt", zijn voeten neerzet. De naam weegbree duidt er ook op dat de plant van de weg en de onmiddellijke omgeving daarvan haar domein maakt. Als de mens, om wat voor reden ook, de plaats niet meer "treedt", zal de weegbree plaats maken voor andere planten.

Ongemerkt verspreiden mens (en ook dier) het talrijk zaad en de wind blaast het stuifmeel langs de weg. Dat moet wel de reden zijn van deze zo typerende eigenschap van de plant. Zekerder is dat het stuifmeel van de weegbree één van de meest gevreesde verwekkers is van hooikoorts...

De Smalle Weegbree is een 25 tot 40 cm. hoge, overblijvende plant die, zoals gezegd, langs de weg voorkomt, maar ook op droge, grazige plaatsen en in duinvalleien. De bladeren zijn smal, zwaardvormig en weinig behaard. Ze ontspringen uit een grondstandige wortelrozet en hebben maximaal 5 nerven per blad. De bloeiaren zijn kort, cilindervormig en staan op rechtopstaande, gegroefde stengels. De individuele bloempjes zijn onopvallend, geelwit van kleur en hebben 4 meeldraden met lange helmzakjes en witte helmknoppen. De bloeitijd ligt tussen mei en oktober. De zaden zijn ovaal van vorm, ca. 1 mm. lang en donkerbruin van kleur.

De pluktijd van de bladeren ligt tussen mei en augustus, voordat het zaad rijp is. Dat verzamelen en drogen dient uiterst voorzichtig gedaan te worden en het drogen van de bladeren moet snel gebeuren, anders worden ze bruin en zijn dan niet meer bruikbaar. Ze mogen niet op elkaar gestapeld worden, maar ruim uit elkaar gelegd.

Geschiedenis

In de oudheid werd met name de Brede weegbree (PLANTAGO MAJOR L.) in de geneeskunst toegepast. Hippocrates beval haar al aan bij de uitwendige behandeling van steenpuisten. Ook was al vroeg bekend dat een -gekneusd- weegbreeblad helend werkt bij wonden. De wetenschappelijke naam verklaart dat ook: PLANTAGO is een samenstelling van PLANTA, dat "voetzool" betekent en AGO wil zoveel zeggen als "ik schuif". Reizigers legden een weegbreeblad in hun schoenen, voordat ze op reis gingen. Mochten de voeten gaan schrijnen of blaren vertonen, dan zuiverde het blad de wond. Een nieuw, vers blad gaf een genezende werking. Inwendig werd de weegbree toegepast bij o.a. reuma en oedeem. De toepassing van de Brede weegbree nam in de loop van de eeuwen sterk af, in tegenstelling tot die van de Smalle Weegbree. Nog wordt de plant, vanwege haar rijkdom aan suikers en anorganische zouten, veel gebruikt in voorjaarskuren.

Verder is de plant bloedzuiverend, wondhelend, door het hoge gehalte kiezelzuur urinedrijvend en schijnt effectief te werken bij ooraandoeningen (oorpijn, verstopt oor). Enkele druppels vers sap of tinctuur zouden wonderen doen (zie bij "recepten"). Bij kiespijn wordt het kauwen op de wortel aanbevolen. Ook is het een probaat middel tegen hoesten, overmatige slijmproductie en maagdarmpatatie. Bestanddelen: bittere glycoside (aucubine), slijm, kiezelzuur, enzymen, vita mine C, looistof en minerale zouten.

Jacq.de Jong

Recepten.

Omdat ze antibiotisch en bloedzuiverend werken, kunnen de bladeren goed verwerkt worden in salades en soepen.

Weegbreethee

(bij astma): 1 theelepel fijngesneden, gedroogd blad met 1 kop kokend water overgieten en 5 à 10 min. laten trekken. Met honing zoeten. Dagelijks 2-3 kopjes.

Weegbreesap

(bij wonden, huidaandoeningen en oorpijn): snijd een hoeveelheid verse planten fijn en stamp ze, zo mogelijk, in een vijzel. Pers het sap uit door het mengsel in een (glazen) doek uit te wringen. Enkele druppels in het oor druppelen.

Weegbreesiroop (bij hoest en astma): voeg aan 100 ml. vers sap 100 gram suiker toe. Kook dit langzaam in tot de gewenste sroopdikte. Heet in flessen doen. Neem elke dag 3-5 eetlepels.

Weegbreetinctuur

(bij insectenbeten): giet weegbreesap op watten en plaats die direct op de gewenste plaats. Enige malen herhalen.

De dissertatie waarop onlangs Peter-Jan Keizer promoveerde aan de Landbouwhogeschool Wageningen, is gebaseerd op een driejarig onderzoek dat hij deed en dat gericht was op het paddestoelenbestand in de wegbermen van de provincie Drente.

Zijn onderzoek leidde tot de verrassende en positieve conclusie dat wegbermen een zeer rijke begroeiing aan paddestoelen blijken te hebben. Daarbij gaat het bovendien niet alleen om soorten die specifiek

de wegberm als biotoop hebben, maar bijvoorbeeld ook om de cantharel, de stekel- en gordijnzwam en de hanekam, die in bossen plegen te groeien, maar daar geheel of nagenoeg geheel uitgestorven zijn.

Keizer inventariseerde een slordige 225.000 exemplaren, verdeeld over 439 soorten, waarvan er 57 tot de in ons land bedreigde soorten worden gerekend. Eén en ander gebeurde in 76 proefvakken van 100 bij 3,5 meter en, zoals gezegd, in een periode van drie jaar. De proefvakken lagen in met eiken en beuken beplante wegbermen waarbij met name in de vakken waar zomer-eiken groeien, de paddestoelenflora het rijkst in aantal en soorten bleken te zijn. Onder oudere bomen waren overigens meer soorten te vinden dan onder jonge exemplaren.

Een schrale bodemstructuur bevordert het voorkomen van zeldzame en bedreigde soorten. Zit er veel stikstof in de grond of ligt er een dikke strooisellaag, dan blijkt dat ongunstig te zijn voor het voorkomen van paddestoelen. In wegbermen kan de strooisellaag (bladeren) in het najaar wegwaaien en is de grond over het algemeen schraal. Ook het late maaien en afvoeren van het maaisel bevordert een rijke paddestoelenflora.

Omdat wegbermen een belangrijk onderdeel vormen van het landschap in ons land (ca. 2% van het totale landoppervlak), is dit onderzoek weer eens een positieve bijdrage in een berichtgeving over natuur en milieu, waaraan over het algemeen toch een behoorlijk portie doemdenken ten grondslag ligt!

Jacq.de Jong

DE STELLING

Beter tien vogels in de lucht dan één op het strand.

L.A.L.M. Kiemeneij

KU Nijmegen

GOTLAND

Mei '93 was een verschrikkelijk drukke, maar ook verschrikkelijk leuke maand voor mij. Het begon met een vakantie met het hele gezin op Ibiza. Deze vakantie blijft mij en de kinderen bij omdat we daar de Hop voor het eerst zagen en ik daar nogal enthousiast over deed op de openbare weg (Mam, doe toch normaal).

Zondagmiddag waren we terug, de daarop volgende werkweek moest ik drie dagen werken, had ik de maandagavond een les van de Groenkursus, de woensdagavond een afspraak en de donderdagavond een les van de cursus van het Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Donderdagnacht heb ik mijn tas weer ingepakt en vrijdagochtend (14 mei) om 6.00 uur stond de wagen voor de deur om naar Gotland te gaan.

In de auto zaten Fred (als onze sturende kracht bij de vogeluitstapjes), Eric en Ronald. We waren geen van alle erg uitgeslapen, maar de stemming zat er meteen weer in bij de eerste opname van de film die we dit keer van ons jaarlijks reisje hebben gemaakt. De heenreis zou twee dagen duren en er was een strak rijschema, want we zaten vast aan een aantal overtochten. Van Duitsland naar Denemarken, van Denemarken naar Zweden en op de tweede dag van de oostkust van Zweden naar het eiland Gotland in de Baltische zee. Deze laatste boottocht duurde bijna 5 uur en gaf ons de kans bij te komen van de voorgaande week en reis. Zaterdag tegen 6 uur zagen we de kerktorens van Visby, de grootste stad van Gotland, voor ons liggen. Aan het begin van de avond zaten we achter onze luxe bungalow onder de parasol te dineren van ons meegebrachte eten. (We hadden bijna al het voedsel meegenomen om de kosten te drukken). Het huisje was mooi, de omgeving was mooi, het weer was mooi, de zanglijster zong mooi, het gezelschap was niet mooi, maar wel zeer amusant, de reis kon niet meer fout gaan.

In de dagen die volgden hebben we het hele eiland doorkruist, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat. Hierna volgt een kleine opsomming van plaatsen die we bezocht hebben, soms ging het om de natuur, andere keren had

het meer een culturele reden om op die plaats te stoppen en rond te kijken.

De eerste avond begon al met de vogelkijktoren bij Gothems storsund, een fraai meer, gelegen in een naaldbos. Naast het geluid van de Roerdomp hebben we daar zeer duidelijk een?? gehoord. Dit tot grote frustratie van Eric, want de vogel was luid en duidelijk, maar ook onbekend en niet te zien. Zondag zijn we rustig begonnen, op een christelijke tijd zijn we eerst naar de kust gereden (waar we heel dicht bij zaten) en daar een stuk gewandeld. Al gauw hadden Fred en ik allerlei stenen verzameld, sommige met fossiele afdrukken van schelpen en andere waterdieren. De rest van die dag stond meer in het teken van de cultuur van Gotland die al zeer oud is. Ze hadden in het stenen tijdperk al nederzettingen en overal vind je nog bewijzen van deze en ook latere tijden. Er waren o.a. een soort van hunnebedden, stapels stenen soms met rune tekens bekrast, ook stenen die in de vorm van een schip waren neergelegd. Deze overblijfselen waren geen graven, maar eerbewijzen aan de overledenen. Ook de kerken van Gotland moeten even genoemd worden, want alleen al om die reden zou je naar Gotland kunnen gaan (zegt Ronald en die kan het weten want hij is onze kunsthistoricus). Wat vogels betreft hebben we in die week een grote variatie aan gebiedjes (biotopen) bezocht; moerasgebieden, prachtige kleine bosjes (Allekväddingen), lopende duinen, rotskusten en wat vlakke kusten. Soms zoals aan het einde van de derde dag is het zoeken naar het juiste meer of moeras. Dan lijkt het bijzonder op een cross country rally met rare weggetjes waarvan je je afvraagt waar je naar toe gaat en hoe je ooit weer terug moet komen. Uiteindelijk hebben we het moeras wel gevonden en daar troffen we een bijzonder plantje aan. Het vetblad, een vleesetend plantje. Trouwens voor plantenliefhebbers is er ook erg veel te zien op Gotland. Wij hadden jammer genoeg vergeten een goede floragids mee te nemen en wisten dus regelmatig niet hoe iets heette. Niet dat het veel uitmaakte want de planten, o.a. veel orchideeën, waren ook zonder naam zeer de moeite waard. We zaten op een eiland en we hebben ook nog twee andere eilanden bezocht.

Farö gaf ons door de warmte, de droogte en het verlaten uiterlijk telkens het idee dat we heel ergens anders waren, een zuidelijk woestijngebied. Ik vond dit eiland zeer indrukwekkend. Ook hebben we het kleine eiland Stora Karlsö bezocht. Dit eiland was alleen te bekijken onder begeleiding van een gids. Daar waren een aantal kolonies van de Alken en Zeekoeten. Het was alsof je zelf in zo'n natuurfilm van de tv meedeed. Ook daar een prachtige vegetatie met veel orchideeën en korstmossen.

Julie begrijpen dat het veel te veel ruimte zou kosten om alles te beschrijven wat we gezien en gehoord hebben. Daarom een impressie, want we hebben alleen al een kleine 150 soorten vogels gezien (waaronder alle mogelijke sterns van reuze- tot dwerg-), een niet op te noemen hoeveelheid planten, veel verschillende cultuurhistorische monumenten en een groot aantal landschappen.

Ik vond Gotland een ontdekking, ik had niet verwacht dat het zo mooi en gevarieerd zou zijn. Ik ben dan ook blij dat ik uiteindelijk toch mee ben gegaan, ondanks alle drukte die het vooraf en achteraf heeft gegeven. Ik heb het voornemen er samen met Han nog eens terug te gaan en het dan op de fiets nog eens rustiger te gaan bekijken, want een week is veel te kort om een dergelijk eiland te bekijken. Terwijl ik dit schrijf (tekstverwerk) zit ik me te bedenken wat ik het mooiste of het gedenkwaardigst heb gevonden. Ik denk dan toch aan Farö (de droogte en leegte), de goudvink op onze eigen grasveld 's morgens vroeg, het geluid van de kwartelkoning in de schemering. Tenslotte wil ik nog kwijt dat we ontzettend veel hebben gelachen die week en bedank ik hierbij Fred (Avocette Reizen) nogmaals voor zijn inzet om ook deze reis weer onvergetelijk te maken.

Anneke Wegman, juli '93

ontmoetingen met

In de periode eind juni-begin juli brachten we een korte vakantie door, deels in het zuidoosten van Luxemburg, deels in de noordelijke Vogezes in de Franse provincie Lotharingen. Onze keuze van een vakantiegebied was bepaald door twee overwegingen. We wilden het gebied in betrekkelijk korte tijd, met niet al te lange autoritten kunnen bereiken en het moest nu ook niet direct een toeristische trekpleister zijn.

Onze keuze bleek in meerdere opzichten aan onze wensen te voldoen. Prachtige routes, weinig tot zeer weinig verkeer, oude historische dorpjes en stadjes en vooral in de Noord-Vogezes een imposante natuur. Schitterende naald- en loofbossen die er zeer welvarend bijstonden; van zure regen-invloeden en veroudering geen spoor, voor een deel het resultaat van uitstekend beheer.

De bossen worden afgewisseld door kleinschalige weidegebieden en werkelijk prachtige meren. Deze meren (étangs) lagen er met het mooie rustige zomerweer dat we tijdens onze vakantie hadden als met groen omzoomde spiegels bij. In vele musea wordt een stuk Franse geschiedenis geëtaleerd, waarbij duidelijk werd hoe omstreden dit gebied in de loop der eeuwen is geweest. Hoe interessant deze zaken ook mogen zijn, ze vormen nu niet de directe aanleiding tot het schrijven van dit artikel.

Zoals de titel al aangeeft zijn zwaluwen de aanleiding tot dit verhaal.

De aanwezigheid van met name talrijke boerenzwaluwen was ons tijdens de vakantie herhaaldelijk opgevallen. Zaten we ergens koffie te drinken op een dorpspleintje in de buurt van oude, deels verlaten huizen en

schuren, dan hoorde je ze overall met hun veelvuldig en opvallend "wiet wiet" en zag je ze her en der met hun sierlijke, snelle vlucht voorbijkomen. Maar ook bij hotels, niet gestoord door een gaan en komen van mensen, waren steeds veel boerenzwaluwen present.

Twee ontmoetingen met boerenzwaluwen en hun gedrag bij deze gelegenheid zijn de moeite van het vermelden waard. Bij beide ervaringen frappeerde ons de onverstoordheid en vasthoudendheid van deze flitsende vogeltjes.

De eerste ervaring vond zijn aanleiding in een korte wandeling door een paar smalle straatjes uitkomend op een klein pleintje. Op een hoek bevond zich een groot oud huis dat onbewoond was, maar waar wel de nodige verbouwingsactiviteiten bespeurbaar waren. Dat huis werd werkelijk bevolkt door boerenzwaluwen, her en der af en aan vliegend door gaten in ramen, openstaande deuren en een brede kier bovenaan een niet geheel gesloten garagedeur. Een en ander prikkelde onze nieuwsgierigheid om binnen een kijkje te nemen. Bij een zijdeur binnenkomend troffen we een geheel opnieuw betimmerd halletje aan, waarin een nieuwe meterkast was geplaatst met nog her en der uitstekende elektra-bekabeling in nog niet afgemonteerde toestand. De deur van de meterkast stond open en op de bovenrand kort onder het plafond had een boerenzwaluw zijn nest gebouwd, keurig netjes in evenwicht gemetseld op een houten randje van 5 cm breedte. En het grappigste van het geheel was, dat het nest met de kleine bewegingen van de deur meebewoog.

De tweede ontmoeting met de boerenzwaluw en zijn vasthoudende gedrag kwam in de tuin van het hotel waar we logeerden aan het étang de Hanau. Aan de voorgevel van het hotel bevonden zich tussen de raampartijen in een

soort steunberen, ca. 10 cm uit het vlak van de muur naar voren stekend en een klein stukje onder de overhangende dakrand eindigend in enkele randjes. Boven op die randjes bouwden diverse zwaluwen hun nesten. Overigens bieden die étangs en de in de omtrek liggende gebouwen een ideale plek voor de boerenzwaluwen om te vertoeven. Aan de drassige begroeide oevers is volop nestmateriaal aanwezig en het stilstaande, zoete, tamelijk ondiepe water vormt een uitstekende broedplaats voor insecten. Dus in de broedtijd en bij het fourageren voor de jongen is er voedsel in overvloed. De keuze van nestplek was echter de hotelier niet erg welgevallig. Hij had n.l. de muren van het hotel kortgeleden smetteloos wit laten schilderen en al had hij dan geen bezwaar tegen het nestelen op zich, het daarmee onvermijdelijk gepaard gaande bevuilen van de mooie witte muren vond hij begrijpelijk wel een bezwaar. Wat had de man nu bedacht om de zwaluwen te ontmoedigen zijn hotel als vestigingsplaats te gebruiken? Wel, hij liet stroken metaalfolie van zo'n halve meter lengte aan koordjes aan de dakrand aanbrengen vlak bij de nesten. Die stroken hingen daar te ritselen en te blikkeren in wind en zonlicht. Het resultaat, u hoopte en verwachtte het al, was nihil. De zwaluwen gingen doodgemoeidereerd door met hun bouwactiviteiten. Zo waren ze in staat met hun fenomenale wendbaarheid feilloos tussen de stroken door te vliegen en deze te ontwijken. Het is steeds weer boeiend bij het observeren van de natuur om je heen te constateren, hoe snel en ogen-schijnlijk met gemak belemmeringen, door activiteiten en vindingrijkheden van de kant van de mens, door dieren worden overwonnen.

Theo Litjens

wijzigingen ledenbestand

Mw. Marisca M.F. Burger
Kraaijenhorst 33
2011 NX Haarlem
tel: 311787

Mw. Paula de Haas
Wikkeln. 13
2116 TA Bentveld

Mw. A. Hauët-de Graaf
Thorbeckeln. 109
2104 XK Heemstede
tel: 285968

Mw. José Harlemink
Johan van Vlietstr. 80
2013 AR Haarlem

Mw. Annelies Henno
Brouwersstr. 57
2013 WG Haarlem
tel: 317756

Fam. C. Hulsman
van 't Hoffstr. 191
2014 RE Haarlem
tel: 246532

Mw. Corry Kalika
Obistr. 25
2022 CE Haarlem
tel: 252065

C. Kalkman
Maanbastion 378
1991 RG Velserbroek
tel: 389522

Dhr. Peter Koot
Santpoorterstr. 64
2023 DD Haarlem
tel: 260707

Mw. Marian Laan
Warande 33
2152 CK Nieuw Vennep
tel: 02526-72748

M. Op het Veld
Lissabonplantsoen 103
2034 TG Haarlem
tel: 339689

Mw. Renée van Os
Gasthuisstr. 6
2011 XP Haarlem
tel: 315478

Correctie Toorts augustus

Mw. G. Carpenter-Löbler
Wulverdenln 209
moet zijn Wulverderlaan 209

Nieuwe leden

Tel Alfons
Parklaan 30
2011 KW Haarlem
tel: 322904

Mw. Ruth van den Assem
J. Haringstr. 12
2023 KD Haarlem
tel: 253792

Fam. M. Balmes
L. Margarethastr. 61
2011 PL Haarlem
tel: 324966

Mw. Leonie Beij
Diaconessenplein 8
2012 JT Haarlem
tel: 310373

R. Boddaert
Kostverlorenstr. 123
2042 PE Zandvoort
tel: 02507-17773

Mw. Annemarie de Boer
C. Sluterweg 87
2012 WP Haarlem
tel: 294126

Mw. N.J. Boersma
Bellatrixstr. 66
1974 AR IJmuiden
tel: 02550-13419

Mw. K. Boon-Klingenspoor
Merwedeplantsoen 92
2105 VN Heemstede
tel: 291036

Dhr. Jan-Willem van Velzen
Struyckenln. 5
2105 RB Heemstede
tel: 291207

Mw. Judith Zwaneveld
Diaconessenplein 64
2012 JW Haarlem
tel: 329356 of 323693

Nieuwe Donateurs
Dhr. Herman Bouma
Dorpsplein 10
2065 Al Haarlemmerliede

Dhr. H.G. Carebo
Franz Léharln. 62
2102 GS Heemstede
tel: 286765

Fam. R.G. van Dam
Van Hogendorpstr. 69
2012 MP Haarlem
tel: 314446

J.E.P.C. van Gils
Prof. v.d. Waalsstr. 40
2014 EG Haarlem
tel: 247210

R.M. van der Top
Nw. Groenmarkt 12
2011 TW Haarlem
tel: 327991

Fam. J. Vellinga
Brammershoop 68
2036 BH Haarlem
tel: 331781

Adreswijziging
Dhr. T.H. Giling (D)
Mw. Y.L. Giling (D):
oud: Delftln. 443 III
2025 LX Haarlem
nieuw: P.C. Boutensstr. 17
2025 LA Haarlem

Mw. Ineke Kloeg (L)
oud: Doornebergln. 56
1974 NE IJmuiden
nieuw: Bramenvlak 29
1974 XS IJmuiden

Dhr. Sjon Kootwijk (L)
oud: Euratomplein 423
1966 SX Heemskerk
nieuw: Hallsteinererf 5
1963 AC Heemskerk
tel: 02510-42665

T. de Vries (L)
oud: Cruquiusdijk AA 10
2141 EW Vijfhuizen
nieuw: Bloksleat 8
8512 AA Broek

SLAPEND *onkruid*

De boer die 's nachts met de ploeg het land opgaat, wordt of voor uitsloper uitgemaakt of misschien wel gek verklaard. Zeker als de reden voor de nachtelijke arbeid wordt gehoord.

De boer zou 's nachts moeten ploegen om het onkruid niet te wekken....

Toch is het idee zo gek nog niet. Zaden gaan pas kiemen als ze door een of andere invloed uit hun rust worden gewekt. Dat kan kou zijn, of juist warmte, of ook wel licht. Die lichtperiode hoeft niet eens zo lang te zijn. De korte blootstelling die zaden ondergaan als ze met een ploeg naar boven worden gehaald en daarna meteen weer onder de grond terecht komen, kan voldoende zijn om het kiemproces te starten.

's Nachts ploegen voorkomt dat en spaart zo een hoop pesticiden die later tegen de onkruiden zouden moeten worden gebruikt.

(EOS)

Opgezegd

Mw. M. Baggerman (L)

Dhr. N. Berkhout (D)

Mw. J.A. Bosman-Tielens (L)

Dhr. T.F.J. Hoogkamer (L)

B. Schuiling (D)

Dhr. N. Slotboom (L)

Mw. M.E. Vink (D)

Het zal u bevreemden dat ik in deze aflevering van Buurtgenoten grensverleggend bezig ben. U bent van mij gewend dat ik mij bezighoud met wat er allemaal ritselt en knispert op vaderlandse bodem. Wellicht vraagt u zich af of ik uitgekeken ben op onze inheemse kruipers en glijders. Geenszins, zo haast ik mij u te verzekeren. Maar in het kader van het wegvallen van de Europese grenzen (nou ja, op papier althans) leek het me aardig eens een blik te werpen op een buurtgenoot van mede-Europeanen. Bovendien heb ik persoonlijk kennis gemaakt met dit fascinerende creatuur. U zult er, mijn voorliefde kennende, niet vreemd van opkijken dat deze gult een nachtelijke levenswijze heeft, zich volgaarne in donkere smalle openingen ophoudt en door zijn verschijning vele mensen de stuipen op het lijf jaagt. Kortom, een interessante persoonlijkheid die goed giftig kan wezen op zijn tijd. Maak eens kennis met de schorpioen, wie weet valt hij mee als u hem wat beter kent.

Deze zomer waren wij in gezelschap van een aantal bevlogen medefossielenzoekers neergestreken in de groene heuvelen van Piemonte in noord Italië. Onze zoektocht naar overblijfselen van vroeger leven voerde ons naar rotsige gebieden en verlaten groeven, en daar kwamen we in aanraking met Euscorpius ofwel de Italiaanse huisschorpioen. Deze soort heeft hier zijn domicilie en stelt het niet op

prijs dat de stenen waaronder hij zich overdag ophoudt door een stelletje dwazen met hamers omgekeerd en bewerkt worden. Wij uit de lage landen werden gewaarschuwd dat we niet met de blote handen stenen moesten omdraaien en onbezonnen in rots-spleten moesten peuteren. De schorpioen is weliswaar niet echt agressief, maar als hij zich bedreigd voelt kan hij leuk uithalen met de beruchte gifstekel aan het eind van de staart. De steek van deze soort is niet levensbedreigend, wel onaangenaam. Het bruinzwarte, 4 cm grote beestje met de lichte poten gaat mensen het liefst uit de weg. Maar een clubje Hollanders met macrolenzen kun je niet altijd ontlopen. Tijdens een van onze tochten werd een nietsvermoedende schorpioen verrast terwijl hij zat te dutten onder een door de tijd verweerde steen. Verschillende mensen richtten hun cameras op hem, waar hij absoluut niet van gediend was. De ziel deed verwoede pogingen weg te komen, en nam toen dat niet lukte een zeer dreigende houding aan. Het hielp niet. Pas nadat hij van alle kanten en in diverse poses was gekiekt mocht hij weer een veilig onderkomen zoeken. Ik denk niet dat de schorpioeneziel schade heeft geleden. De Italiaanse huisschorpioen is slechts één van de 600 soorten die de aarde opvrolijken. Met z'n allen vallen ze onder de klasse der Arachnida (spinachtigen) en zitten ze in de orde van de Scorpiones. De schorpioen behoort tot de

geleedpotigen, Arthropoda in het Latijn en hij scharrelt al een aardig tijdje rond op deze aardbol, sinds het Siluur om precies te zijn. Dat tijdperk was zo'n slordige 400 miljoen jaar geleden. In die tijd waren de schorpioenen nog zeedieren en ze haalden met gemak de twee meter. Hun fossiele overblijfselen laten zien dat ze qua structuur nauwelijks veranderd zijn. Hun verre nazaten op het droge hebben echter wel redelijk aan omvang ingeboet. De grootste schorpioen nu komt niet verder dan 20 cm en dat vinden we tegenwoordig flink. Ze mogen in vele soorten verdeeld zijn, maar uiterlijk vertonen ze grote gelijkenis. De meeste komen in een bruine uitvoering, andere zijn weer blauwachtig of zwart. Nu heeft de schorpioen een lijf dat er wezen mag. Globaal kun je stellen dat zijn lichaam te verdelen is in een voor- en achtergedeelte. Het bovengedeelte van het achterlijf wordt doeltreffend beschermd door een groot rechthoekig rugschild uit één stuk. Het achterlijf is geleed, en wordt verdeeld in 7 segmenten en een staart. Aan het eind van die staart draagt het dier de roemruchte gifstekel die krom en scherp gepunt is en hem zo gevaarlijk maakt. Op dit venijn in de staart kom ik later terug. Naast een gifreservoir kan de schorpioen bogen op twee goed ontwikkelde schaarvormige aanhangsels die prima diensten bewijzen bij het vangen van prooi. Met vier paar looppoten kan het beest aardig benen maken, maar liever zit hij rustig op zijn plekje en laat het slachtoffer naar zich toe komen. Met ogen is de natuur ook gul geweest: hij heeft één paar op het rugschild en 2 à 5 ogen op een plek waar je ze niet zou verwachten, aan weerszijden op de overgang van voor- en zijrand van het schild. Ondanks die batterij kijkers jaagt de schorpioen niet

uitsluitend op zicht. Er komt aktiviteit in het schorpioenelijk als het duister wordt. Hij kan zich prettig verplaatsen in het donker, en om niet overal tegenop te lopen is het beest toegerust met uiterst vernuftige apparatuur. Gevoelige haren op de scharen zijn afgestemd op luchtstromen en geluidstrillingen, waardoor hij zich trefzeker onder de nachthemel kan voortbewegen. En dat is nog niet alles: het dier is de trotse bezitter van een zpectensysteem. De ledematen van één van de achterlijfssegmenten zijn vergroeid tot een kamvormige structuur. In het gebruik strijken de toppen van de kamtanden over de grond, en deze toppen zijn voorzien van vele zenuwuiteinden die uiterst gevoelig voor trillingen zijn. De geleerden in al hun wijsheid weten nog steeds niet precies wat de functie van deze contraptie is, maar vast staat dat de meest nietige schorpioen een hightech produkt is, gebouwd als een tank. U zult de elegante verschijning van de schorpioen vergeefs zoeken in onze streken, het is hem hier veel te koud en nat. Het dier houdt van droog en warm. Steenachtige, zandige plaatsen hebben zijn voorkeur. Overdag maakt hij het zich graag gemakkelijk in rotspleten of onder stenen, en hij is niet te beroerd zelf een hol te graven als hem dat zo uitkomt. De Italiaanse variëteit wil ook nog wel eens buurten in de doorgaans zeer oude huizen van menselijke medebewoners van de streek.

Een erg sociaal karakter hebben de diertjes niet, zeker niet naar soortgenoten toe. Ze kunnen elkaar wel opvreten, en dat bedoel ik letterlijk. Met kannibalisme hebben schorpioenen geen moeite, met het naar binnen werken van de meeste andere geleedpotigen

ook niet trouwens. Op het menu prijken o.a. nachtvlinders, sprinkhanen, krekels, kevers en spinnen. Als een schorpioen met trek een prooi voorbij ziet komen pakt hij deze stevig vast met de vervaarlijke scharen en scheurt hem met de krachtige kaken aan stukken. Omdat de bek van de schorpioen van bescheiden afmetingen is kunnen er geen brokken vlees ingepropt worden. De zachte weefsels en lichaams-sappen worden door een pompende beweging van de slokdarm in het spijsverteringskanaal opgezogen. Omdat hij met kleine beetjes tegelijk eet kan de schorpioen lang tafelen en een enkel insekt betekent dan ook een banket van vele uren. Een tegenstribbelende prooi wordt enkele malen met de handige gifstekel gestoken om hem tot kalmte te manen. Nu is de schorpioen ondanks zijn giftigheid zijn leven niet zeker in de wereld van eten en gegeten worden die wij natuur noemen. Slangen, vogels, spinnen en duizendpoten zijn niet vies van een maaltje schorpioen. In één van mijn boeken over het leven in de oertijd staat een scene getekend waarin een gigantische schorpioen en dito duizendpoot een culinaire onenigheid aan het beslechten zijn tegen de achtergrond van een dampend moerasbos. Wat dat betreft is er niets nieuws onder de zon.

De wat verontrustende neiging elkaar soldaat te maken heeft geleid tot gecompliceerde hofmakerij. Een verliefde schorpioeneman dient zijn uitverkorene met schroom en aandacht voor detail te benaderen. Het paringsritueel van de dieren is dan ook geen haastklus, daar wordt wat van gemaakt. Hij moet voorkomen dat zij als dank voor het aangenaam verpozen een sappig maal van hem maakt. Een heer met aandrang nadert het vrouwtje voorzichtig en

met opgestoken staart. Zijn eerste handeling is met zijn scharen de hare beet te pakken, dat is alvast een wapen uitgeschakeld en een zorg minder. Vervolgens voert hij haar ten dans, en dat kan flink uitlopen. Schaar in schaar schuifelen ze soms urenlang voor- opzij en achterwaarts. Sommige soorten strengelen hierbij de staarten kunstzinnig ineens. Op een bepaald punt in de dans meent hij dat het tijd is voor dat waar de hele heisa tenslotte om begonnen is: het mannetje zet een van een steeltje voorzien spermapakketje af op de grond. Vervolgens loopt hij achteruit en trekt haar soms niet al te zachtzinnig over het pakketje heen, zodat het in haar geslachtsopening wordt opgenomen. Daarna gaan ze uiteen, hopelijk voor hem als goede vrienden. Na deze levensgevaarlijke klus is de rol van de man uitgespeeld, zijn danspartner kan het verder alleen wel. Een schorpioenevrouwtje legt geen eieren en hoeft geen kraamkamer in te richten. In haar lichaam bevinden zich broedkamers, waarin de eieren zich tot embryos ontwikkelen. Ieder embryo heeft een soort navelstreng die met de ingewanden van de moeder is verbonden, en zo krijgen de kinderen de voedingsstoffen binnen. De enkele millimeters kleine bleke borelingen zijn pieterpeuterige replica's van de ouders. Ze komen met een heel clubje tegelijk, en onmiddellijk na hun intrede in de wereld hijsen ze zich via hun moeder's scharen op haar veilige rug. Dicht opeen houden ze zich stevig aan haar vast met speciaal voor dit doel ontwikkelde zuignapjes. Wekenlang zeult moeder met haar kroost rond, en gerieflijk onder haar gifstekel weet het grut zich veilig. Ze hoeft niet te foerageren voor haar kindershare, want ze teren al die tijd op hun dooiervoorraad. Kort na hun eerst vervelling

wordt het tijd het meerijden te staken en op eigen benen te staan. De kleinen trekken de wereld in nu ze geacht worden voor zichzelf te kunnen zorgen. Na 6 à 7 vervellingen verspreid over een jaar zijn ze volwassen en kunnen ze hun mannetje en vrouwtje staan. Echt populair is de schorpioen niet bij de mensheid. Hij heeft weinig poezeligs en is giftig, en de angst voor dit gif zit diep bij ons. Nu zal een schorpioen u niet aanvallen tenzij hij vindt dat er een goede reden voor is.

Per ongeluk op hem trappen is zoiets. Verder willen ze nog wel eens in kleren of slaapzakken kruipen en de onfortuinlijke bezitter van genoemde zaken komt er snel achter dat een schorpioen zijn onderkomen niet graag deelt met anderen. De Italiaanse soort heeft een steek die te vergelijken is met die van een wesp of bij, pijnlijk maar niet echt gevaarlijk, maar er zijn soorten waarvan de steek tot haastig medisch ingrijpen dwingt. Als regel geldt: hoe kleiner de schorpioen, hoe sterker het gif. Het is derhalve ook in de natuur zaak op de kleintjes te letten. Zo is daar de kleine bruine Buthidae die dodelijk gif kan produceren. Ook de

Sahara-schorpioen (doorgaans niemands buurtgenoot) onderscheidt zich door zijn buitengewone dodelijkheid. Laat die dus maar nooit uw slaapzak met u bewonen. Over het algemeen echter stort een gezond mens niet meteen ontziend ter aarde zodra hij gestoken is. Wel kan een schorpioenesteek pijn, koorts en zwelling veroorzaken. Het is dus zaak de gemiddelde schorpioen uit de weg te gaan en hem zijn verborgen bestaan te laten leiden.

Nu heb ik echt niet de illusie dat u na het lezen van dit verhaal zult worden overvallen door de brandende begeerte dit dier aan uw boezem te drukken. Een schorpioen is gevaarlijk en ziet daar ook naar uit. Maar hij is ook een perfect in elkaar stekend beest, dat al vele miljoenen jaren zijn kostje bij elkaar scharrelt en zich tot op de dag van vandaag gehandhaafd heeft. Zijn gif produceert hij om zijn prooi te vangen en zich te verdedigen, niet om water, grond en lucht te verzieken. Wie de soort wil zien die zich specialiseert in grootscheeps vergiften hoeft de grens niet over.

Yvonne Beerthuizen

KAPPEN MET

Aan het eind van de voorbije zomer was er nogal wat commotie rond de iep en de iepenziekte. De Iepespintkever heeft een ware slachting aangericht en er zijn deskundigen die vrezen dat deze zo oer-Hollandse boom het nog vóór het einde van deze eeuw zal laten afweten in onze steden en in het landschap.

De ziekte van de iep is een samenspel tussen de Iepespintkever en een schimmel. De schimmel zet zich en groeit uit in de vaten van de boom, een proces dat de iep probeert te stoppen door die schimmel "dood te leggen", door het transport van water af te sluiten. Het gevolg is dat de boom verdroogt en af-

sterft. Intussen, in de zieke boom al, heeft de kever zijn eitjes onder de bast gelegd. De jonge kevers vliegen uit naar gezonde bomen en nemen de schimmel met zich mee. Zo verbreidt de ziekte zich.

Tot 1 januari 1991 was de controle op en de bestrijding van de iepenziekte een taak van het ministerie van Landbouw. Dat lukte zo goed dat het aantal aangetaste bomen beneden de 1% bleef. Het ministerie concludeerde daarom dat de ziekte goed beheersbaar was, draaide de subsidiekraan dicht en droeg per 1 januari 1991 de verantwoordelijkheid van de ziektebestrijding over aan de 650 afzonderlijke gemeenten van ons land.

En toen begon de ellende: gemeenten moeten nu eenmaal financieel prioriteiten stellen en het behoud van de iep staat bijna altijd helemaal onderaan het verlanglijstje. Ook particulieren krabben zich nog wel eens achter het oor als het om de bestrijding van de gevreesde schimmelziekte gaat: als ze al bereid zouden zijn het kwaad aan te pakken dan is dat toch vaak dweilen met de kraan open, zeker wanneer de buurman met de handen in de schoot blijft zitten. De uitvliegende kevers plegen nu eenmaal niet te letten op erfafscheidingen. Ze overbruggen gemakkelijk afstanden tot 5 kilometer! Het jaarlijks percentage zieke iepen is dienvolge in twee jaar tijd dan ook van minder dan 1 naar 10% gestegen.

Staatssecretaris Gabor, en met hem de Vereniging van Natuurmonumenten, denkt niet dat alle iepen zullen verdwijnen. Biologisch is dat onwaarschijnlijk: uit de wortels van een zieke boom schiet vaak weer gezond opschot op, dat veelal ook resistent blijkt te zijn voor de ziekte. Bovendien zijn de laatste jaren genoeg resistente rassen ontwikkeld en aangeplant, aldus Gabor.

Toch wordt daarover zeer gevarieerd gedacht. Volgens ir. J.Kopinga, iependeskundige van het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek De Dorschkamp te Wageningen, is de toestand van de iepen op dit ogenblik behoorlijk desastreus en hij vraagt zich af of, zelfs al zou men de ziekte weer gaan aanpakken zoals in de jaren vóór 1991, het tij nog wel te keren is.

Ook de directeur van de Bomenstichting, ir. Marjan van Elsland, tevens voorzitter van het Iepeziekteberaad, ziet het voor de iep niet meer zitten als niet direct maatregelen worden genomen. Natuurmonumenten is weliswaar bereid om, waar mogelijk, mee te werken aan de iepenziektebestrijding, bijvoorbeeld wanneer er aangetaste bomen voorkomen in laanbeplantingen en in parken, of aan de rand van een natuurgebied de bomen een rechtstreekse infectiebron vormen voor de iepen "van de burens", maar vindt wel dat er grenzen gesteld dienen te worden aan de bestrijding van de ziekte. Op grotere terreinen, bijvoorbeeld duingebieden waar de iepen kris-kras en in alle stadia van ontwikkeling voorkomen, is het niet alleen onmogelijk om alle iepen te controleren, respectievelijk de zieke exemplaren te verwijderen, maar bovendien (vindt Jaap van Baarssen, opzichter van Voornes Duin) moet in de natuur nu eenmaal een worsteling kunnen plaatsvinden. "We moeten vertrouwen hebben in de veerkracht van de natuur!". En dus blijft "Kappen met kappen?" een open vraag, waar zeer gevarieerd over gedacht en gesproken wordt.

Jacques de Jong

(bronnen: Van Nature, augustus 1993 en artikel "Haalt de iep 2000?" uit de Telegraaf van 28-8-93)

PERSBERICHT

TENTOONSTELLING "KIK OP KRABBELS"

Bij het binnenkomen ziet de bezoeker drie "krabbels", gemaakt door een kunstenaar, een kind en een chimpansee. Wie maakte wat? Het zal blijken dat deze vraag niet zo eenvoudig te beantwoorden is.

Dit vormt de inleiding op de tentoonstelling "Kijk op Krabbels" die van 8 november t/m 28 februari in het Pieter Vermeulen Museum te IJmuiden te zien is.

De samensteller van deze tentoonstelling is huisarts Ignace Schretlen uit Den Bosch. Hij heeft uitvoerig studie gemaakt van de creatieve ontwikkeling van kinderen en mensapen. Tevens heeft hij de relatie gelegd met het werk van volwassen kunstenaars zoals Wassily Kandinsky, Paul Klee en Karel Appel.

Centraal in deze tentoonstelling staat de creatieve ontwikkeling van peuters en kleuters voor zover deze tot uiting komt in krabbels, tekeningen en schilderwerk. Tot minstens het zesde jaar maken kinderen een vergelijkbare ontwikkeling door. Een vierjarig kind dat nog nooit getekend heeft, maakt na enige oefening dezelfde tekeningen als een vierjarige met twee jaar tekenervaring. Kinderen van vier kunnen in principe niet meer op dezelfde manier tekenen als kinderen van drie. Deze ontwikkeling is in de tentoonstelling te zien. Er komt ook een grote wand met kindertekeningen uit deze regio. Kloppen hun "prestaties" met de theorie?

Een eeuw geleden werd per toeval ontdekt dat mensapen ook tekenen en schilderen als ze daarvoor de kans krijgen. Inmiddels zijn er honderden "krabbels" van mensapen. Een deel daarvan is op de tentoonstelling te zien. Wat zijn de overeenkomsten en wat de verschillen met die van kinderen? Bij mensapen zit de duim op een andere manier aan de hand vast dan bij mensen. Ze houden daarom het potlood anders vast. Kleine kinderen doen dit op dezelfde manier tot het moment waarop ze de "pincetgreep" beheersen. Wat heeft dat voor consequenties voor hun tekeningen?

Al met al levert dit een boeiende tentoonstelling voor een ieder die bij de opvoeding van jonge kinderen betrokken is. Voor kinderen bestaat de mogelijkheid zelf een tekening in deze tentoonstelling te maken.

Het Pieter Vermeulen Museum is geopend van maandag t/m vrijdag van 9.30 tot 17.00 uur. De eerste zondag van de maand is het museum van 11.00 tot 17.00 uur geopend.

Het museum is gevestigd aan het Moerbergplantsoen 20 te IJmuiden.

Bennebroekerbos, Stinzenplantenexkursie

Zondag 20 maart

Vertrek: 11.00 uur; Binnenweg, t.o. ingang Linnaeushof, Bennebroek.

Duur: 2 uur.

Informatie: Mieke Wilmink: 023-287528.

Hekslootpolder, Weidevogelkursie

Zondag 27 maart

I.s.m. Vereniging Behoud de Hekslootpolder en Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland.

Vertrek: 7.30 uur; hoek Spaarndamseweg/Vondelweg, Haarlem-Noord.

Duur: 2 uur. Kijker aanbevolen.

Informatie: Fred Hagens 023-312427.

Stinzenplantenwandeling, Thijse's Hof

Maandag 4 april, 2e Paasdag

Van 12.00 tot 15.00 uur kan men op eigen gelegenheid een route volgen door de hof.

Onderweg geven IVN-gidsen uitleg over de diverse voorjaarsbloeiers.

Ingang: Thijse's Hof, Mollaan, (Achter het Pannekoekenhuisje) Bloemendaal.

Informatie: Theo Litjens 023-280173.

De Hartekamp, Voorjaarsekursie

Zondag 10 april

Vertrek: 10.00 uur; Portiersloge ingang Herenweg, Heemstede-Zuid.

Duur: 2 uur.

Informatie: Jan Hartog: 023-358467.

Presentatie en fietsekursie, landschapkenmerken en vegetatie van de duinen

Zondag 17 april

In NMC-Ter Kleef start om 11.00 uur de presentatie over de ontwikkeling en de kenmerken van het duinlandschap en een bezoek aan de opgegraven fundamente van de Hoofdburcht van Huis Ter Kleef. Aansluitend vertrek om 12.00 uur de twee uur durende fietsekursie door het landschap van de Oude en Jonge duinen, met als eindbestemming Restaurant Parnassia. Toegangskaart voor de Kennemerduinen verplicht. NMC-Ter Kleef, Kleverlaan 9, Haarlem.

Informatie: Carla Leyzers Vis: 023-384606.

Exkursie geneeskrachtige-en eetbare kruiden

Vrijdag 22 april

Vertrek: 19.00 uur;

De lokatie en aanvullende gegevens worden na aanmelding toegestuurd.

Aanmelden d.m.v. meezenden van een gefrankeerde envelop met naam en adres aan: Ineke Bettink, Molenaerstraat 26 zwart, 2023 EK Haarlem.

Landgoed Waterland, Vogelkursie

Zondag 24 april

I.s.m. Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland. Onder meer aandacht voor vogelzang en de reigerkolonie.

Vertrek: 7.30 uur; ingang Rijksweg, Velsen-Zuid.

Duur: 2 uur. Kijker aanbevolen.

Informatie: Eric van Bakel: 023-257228.

Deelname aan de activiteiten is gratis. Voor eventuele toegangskarten dient men zelf te zorgen. Aanmelden voor de activiteiten is niet nodig! De activiteiten gaan altijd door! Bij de activiteiten zijn honden niet toegestaan! Om parkeeroverlast op de terreinen te voorkomen, wordt men verzocht om gebruik te maken van de fiets of het openbaar vervoer.

Exkursieprogramma Winter-Voorjaar 1994

Vereniging voor Natuur- en Milieuedukatie, afdeling Haarlem en omstreken

Secretariaat: Tijdelijk telefonische informatie via Mw.C.C. Allaert, Telefoon 023-252289.

Kennemerduinen, Winterexkursie

Zondag 16 januari

Vertrek: 11.00 uur; Parnassia, Bloemendaal aan Zee.

Duur: 2 uur; Toegangskaart verplicht.

Informatie: Hermine Teeuwen: 023-274642.

Amsterdamse Waterleidingduinen, Watervogellexkursie

Zondag 30 januari

I.s.m. Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland.

Vertrek: 9.30 uur; Ingang Panneland, Vogelenzangse Duinweg, Vogelenzang.

Duur: 3 uur; Toegangskaart verplicht.

Informatie: Eric van Bakel, 023-257228.

Dagtocht Brouwersdam en Neeltje Jans

Zondag 20 februari

I.s.m. K.N.N.V. en Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland.

Per bus gaat de tocht naar twee bekende vogelgebieden in Zeeland. De Brouwersdam in de monding van de Grevelinge is bekend vanwege de overwinterende zeevogels. Het voormalig werkeiland Neeltje Jans in de Oosterschelde is ingericht als natuurgebied. De geplande rondleiding wordt verzorgd door een gids van het Zeeuws Landschap. In het programma is ook een korte lunchstop opgenomen. Deelname uitsluitend voor leden en donateurs, in volgorde van aanmelding.

Vertrek: 8.00 uur, vanaf het Stationsplein in Haarlem; de terugkomst wordt eind van de middag verwacht. Kosten: f 27,50 p.p.

Aanmelden bij Fred Hopman: 02550-12391 of Pieter Thomas: 02502-49337.

Zalencentrum Overveen, Dialezing Bharadpur

Donderdag 10 maart

I.s.m. K.N.N.V. en Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland.

Fred Hopman toont een impressie van zijn bezoek aan dit Nationale Park in het noordwesten van India. Bharadpur is een wetland van internationale betekenis en herbergt veel soorten zoogdieren, vogels en reptielen. De lezing wordt aangevuld met beelden van de staat Rhadjastan.

Aanvang: 20.00 uur, zalencentrum, Ramplaan 108, Haarlem.

Landgoed Caprera, Knoppendag

Zondag 13 maart

Jaarlijks evenement rond het thema "Knoppen van bomen en struiken".

- Tentoonstelling over het groeiproces van bomen en struiken.
- Dialezing van een half uur om 11.30 en 13.30 uur.
- Aansluitende excursies om 12.00 en 14.00 uur.
- Speciale kinderexcursies vanaf 4 jaar, eveneens om 12.00 en 14.00 uur.
- De Groene Winkel van het IVN is de gehele dag aanwezig.

Ingang: Caprera, Hoge Duin en Daalseweg, Bloemendaal. Toegangskaart verplicht.

Informatie: Emmy van de Wiel: 023-246723.